

АНКЕТА КРИТИКІВ: КРАЩА КНИЖКА 2003 РОКУ

25 критиків і літературознавців України, як і щороку, визначили краще видання минулого року у п'яти номінаціях: 1. Поезія; 2. Проза; 3. Літературознавство (в т.ч. й перекладне), критика; 4. Публіцистика; 5. Художній переклад.

Віра Агеєва:

1. **Василь Герасим'юк. Була така земля (К.: Факт).**
2. **Сергій Жадан. Біг Мак (К.: Критика).**
3. **Микола Зеров. Українське письменство (К.: Основи).**

Анатолій Астаф'єв:

1. Добре враження справили книги **“Таємна ложка” Тараса Федюка (Л.: Кальварія)**, **“Снігові і вогню” Олега Лишеги (Івано-Франківськ: Лілея-НВ)**, **“Була така земля” Василя Герасим'юка (К.: Факт)**, **“Українські птахи в українському краєвиді” Василя Голобородька (Х.: Акта)**. Гарні тексти трапляються у збірках **“Вірші срібні та золоті” Бориса Щавурського**, особливо з циклу **“Мої євреї” (Тернопіль: “Навчальна книга — Богдан”)**, **“Дижма” Петра Мідянки**, **“Історія культури початку століття” Сергія Жадана (обидві — К.: Критика)** і **“Босаяцький калфа” Сергія Пантюка (Хмельницький: Liga Artis)**, **“Дахи” Дмитра Лазуткіна (К.: Гопак)**.

2. **“Лексикон таємних знань” Тараса Прохаська (Л.: Кальварія).**

Дещо розпухла **“Мальва Ланда” Юрія Винничука (Л.: Піраміда)**.

3. Перевидання двох фундаментальних праць **“Філософія Г.С.Сковороди” й “Український літературний барок” Дмитра Чижевського / Підгот. тексту та мовна ред. Л.Ушкалова; вст. сл. О.Мишанича (Х.: Акта)**. А також **“Український футуризм. 1914 — 1930” Олега Ільницького (Л.: Літопис)** і **“Короткий словник жаргонної лексики” Лесі Ставицької (К.: Критика)**. І звісно ж — **“Історична фонологія української мови” Юрія Шевельова (Х.: Акта)**.

4. З художньої есеїстики нічого особливого. Потужна, як і попередні, книга **Миколи Рябчука “Дві України: реальні межі, віртуальні війни” (К.: Критика)**.

5. У першу чергу, звісно ж, — **“Вар'яти” Богуміла Грабала (Л.: Класика)**. Пер. з чеської **Юрія Винничука**.

Втішений, що вийшли такі книжки: **“Маліна” Інгеборг Бахман (К.: Класика)**, **“Пісня про Роланда” (К.: Либідь)**, **“Парфуми” Патріка Зюскінда** і **“Декамерон” Боккаччо (обидві — Х.: Фоліо)**, **“Переміна” Мішеля Бютора** та **“Дитинство. Золоті плоди” Наталі Саррот (обидві — К.: Пульсари)**, **“Степовий вовк” Гессе (К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”)**. Щойно побачила світ гарна книжка вибраного **“Тюльпани й димарі” американського поета Едвара Естліна Каммінгса**, перекладена Іваном Андрусяком і Катериною Борисенко (Хмельницький: Вид-во Сергія Пантюка).

З “густішої” перекладної літератури варто згадати незавершену працю **“Фрагменти поетики вогню” Гастона Башляра (Х.: Фоліо)**, антологію **“Мислителі німецького романтизму” (Івано-Франківськ: Лілея-НВ)**, **“Енциклопедію постмодернізму” (К.: Основи)**.

Євген Баран (Івано-Франківськ):

1. У поезії відзначу насамперед поетичну книгу цьогоорічного Шевченківського лауреата **Василя Слапчука “Солом’яна стріха Вітчизни” (Луцьк: вид. “Волинська обласна друкарня”)**. Одна з найсильніших книг національної тематики. І традиційно сильним поетом залишається Петро Мідянка. Його збірка “Дижма” (К.: Критика) вияскравлює творче обличчя поета, робить його літературне буття унікальним, майже міфічним.

Також відзначу збірку Лесі Лисенко “Тінь тіней” (Х.: Фоліо), яку я щойно прочитав. Поява цієї поетичної книги виглядає дещо незвично: з одного боку — ніби дебют (до уваги не беру “гранословівського метелика” 1998 р. під назвою “Пошепки”), з іншого — маємо солідний том поетичного вибраного. Але елемент несподіванки відіграє тут вирішальну роль.

2. Серед прозових творів минулого року назву передусім публікації в журналах. Першою — повість **Тетяни Малярчук “Троянда Адольфо” (Березіль. — 2003. — Ч.5–6. — С. 59–107)**. Такого блискучого прозового дебюту в українській літературі не було давно. Як завжди, майстерним і водночас відразливим саме через цю майстерність є Олесь Ульяненко. Його роман “Знак Саваофа” (Кур’єр Кривбасу. — 2003. — Ч. 158–160) — один із найвідвертіших соціально-психологічних романів.

3. Із літературознавчих досліджень відзначу серйозну, ґрунтовну розвідку **Євгена Нахліка “Доля — Los — Судьба: Шевченко і польські та російські романтики”**. Сер. “Літературознавчі студії”. Вип. 8 (НАН України. Львів. відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка. Львів). Це дослідження вже набуває ознак своєрідної класики українського літературознавства.

4. Поза конкуренцією художньо-документальний життєпис у 8-ми книгах **“Господні зерна” Григорія Гусейнова**. 2003 року з’явилася 7-ма книга цього грандіозного полотна (Кривий Ріг: Вид. Дім). Ми ще не можемо осмислити, що зробив цей письменник для української культури. Хвалити теж треба вмючи. Українці, як правило, цим не володіють. (На щастя, ці сумні слова не підтверджуються в даному разі — див. статтю Ярослава Голобородька у № 2 “СіЧ”і за 2004 р. — *Ред.*)

5. Серед перекладів на перше місце ставлю двомовне видання **“Окрушина сонця”**: **Антологія кримськотатарської поезії XIII–XX ст. / Упоряд. М.Мірошниченко, Ю.Кандим (К.: Гол. спец. ред. л-ри мовами нац. меншин України)**. Це справжнє відкриття материка кримськотатарської поезії, поданої мовою оригіналу й з відповідним паралельним перекладом (серед перекладачів імена І.Франка, М.Мірошниченка, В.Коломійця, С.Литвина, В.Гримича, П.Коробчука, В.Морданя, В.Ляхевича та ін.).

Володимир Брюгген (Харків):

1. Серед поетичних новинок відзначу збірку лірики **Лесі Лисенко “Тінь тіней” (Х.: Фоліо)** з її напруженим мислительним тонутом і відгранованим поетичним стилем, витончену й ніжну поезію **Ірини Жиленко** (зб. “Цвітіння сивини”, в тому ж видавництві).

2. Читається, на жаль, не так багато, як хотілося б, але, на мій смак і розсуд, вирізняються в прозі новели **Емми Андієвської “Із збірки “Подорож” (Кур’єр Кривбасу. — 2003. — Ч. 171), психологічні етюди Степана Процюка** (в тому ж часописі).

3. Уважно, ба й із насолодою, простудіював трохи віддалені у часі книжки Соломії Павличко “Націоналізм, сексуальність, орієнталізм (Складний світ Агатангела Кримського)” й Тамари Гундорової “Femina melancholica: Стат’я і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської”. Ці книжки роблять честь українській літературній критиці, виводячи її на європейський рівень. Із видань 2003 р. назву капітальний одностомник одного з найпродуктивніших наших критиків **Віталія Дончика “З потоку літ і літпоток” (К.: Стилос)** та яскраво індивідуальну публіцистичну книжку **Івана Дзюби “Пастка. 30 років зі Сталіним, 50 років без Сталіна” (К.: Криниця)**.

5. Прекрасний переклад із чеської **Юрія Винничука** дуже гарної збірки оповідань **Богуміла Грабала “Вар’яти” (Л.: Класика)**.

Ярослав Голобородько (Херсон):

1. Збірка **Тараса Федюка “Таємна ложа” (Л.: Кальварія)**, що вона (ризикну спрогнозувати) може стати не лише подією, але і явищем поетичного процесу межі ХХ — ХХІ століть, увійде до історії літератури як одне з найцікавіших, найскладніших і найяскравіших поетичних досягнень, викликатиме десятки інтерпретацій і виявиться постійним супутником різноманітних аналітичних тлумачень — літературознавчих, мовознавчих, лінгвостилістичних тощо. Провідні особливості “Таємної ложі” в тому, що ця книжка постає яскравою поетичною лабораторією і архетипом майбутнього художньо-мистецького напрямку, який зароджується у надрах постмодернізму та, вірогідно, стане атрибутом, знаком і ознакою ХХІ століття. “Таємна ложа” — це рівень речника не тільки українського, а і європейського поетичного руху.

Відзначу також збірку таврійського поета Анатолія Марущака “У слові і в мовчанні” (Херсон: Персей) з її категоріями й тональністю філософування: філософують серце й свідомість автора, його ліричний герой, філософськими екзистенціями дихають поетичні рядки, що звучать у ритмі медитацій. У збірці гостро і болісно відчуваються дисгармонійні і трагедійні імпульси, що супроводжують розвій внутрішнього та зовнішнього світу сучасної особистості.

2. Роман **Юрія Винничука “Мальва Ланда” (Л.: Піраміда)**. Виділяючи цю книжку, що видрукувана у не дуже характерному для світової топ-прози форматі “справжнього тому”, відзначу, що “Мальва Ланда” якнайрельєфніше ретранслює специфіку художньої харизматики помежів'я ХХ — ХХІ століть, оскільки здійснює концептуальний пошук не відомих, не відкритих, не використаних раніше (принаймні у форматі української літератури) покладів художності й естетичності, а Ю.Винничук — тип такого собі зятого літературного гірника, який веде видобуток “нової образності”, “альтернативної художності”, а то й узагалі “неоестетики” у глибинах і товщах фантазій та фантазійності.

3. Книга **“Микола Зеров. Українське письменство /Упор. Микола Сулима; післямова Михайла Москаленка” (К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”)**. Фоліант основних праць Миколи Зерова — літературознавчих, освітянських, культурологічних, літературно-критичних, епістолярних — дозволяє системно й голографічно осмислити постать ученого й поета, відчути домінуючі риси та якості його інтелектуально-творчого ноєсісу, природу його естетичного духу. В українському літературознавстві як раніше, так і нині помітна тенденція міфологізації письменницьких постатей. Цінність цієї книги-антології саме й зумовлена тим, що її найрізноманітніші матеріали (розвідки, статті, рецензії, нотатки, виступи, листи) дають можливість без номіфологізованого ореолу сприйняти й проаналізувати спадщину М.Зерова крізь призматику цінностей його доби, з об'єктивних засад здійснювати аналітику його естетики. Книга виграла від того, що видрукувані й російськомовні праці вченого. Втім, уведення до неї художніх перекладів Миколи Зерова, здійснених із російської (Пантелеймона Куліша), польської (Адама Міцкевича) та латинської (Публія Вергілія Марона) мов видається недостатньо вмотивованим.

4. Збірка **“Нерви ланцюга: 25 есеїв про свободу”**. — Вид. 2-е, змін. й доп. (Л.: Глобус). Книжка цікава своєю акцентуованою еkleктичністю — у ній зібрано, зведено, зіткнуто 25 учасників-співавторів, більшість із яких репрезентують “генерацію новітніх” імен та лідерів (Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Сергій Жадан та ін.). Про існування недавнього минулого, як нині говорять, життя у збірці нагадує поодинокий голос-спогад Павла Загребельного. Загальний фрейм “книги есеїв”, як свідчать останні події у світі, що позначені елементами відходу від демократичних інституцій і посиленням авторитарної парадигматики, — надзвичайно драматичний і перспективний у своїй актуальності: доля й ментальність свободи в історії людини, свідомості, суспільства. “Нерви ланцюга” оприявнюють різні стилі свободи оповіді — від асоціативного через науковий (літературознавчий, культурологічний, політологічний) і аж до пародійного мислення, що теж є ненав'язливою формою утвердження принципу свободи у композиції та текстуальних реаліях збірки.

Григорій Гусейнов (Кривий Ріг):

1. Рік був дуже плідний на гарні поетичні книжки. Серед найпомітніших — збірки Петра Мідянки, Сергія Жадана, Олександра Ірванця, що вийшли в “Критиці”; Вікторії Стах, Тараса Федюка — в “Кальварії”; Володимира Цибулька — у “Фолію”. А коли присуджувати місця, то перше розділив би між **Миколою Воробйовим (“Слуга Півонії”**. — **К.: Вид. центр “Просвіта”**) та **Олегом Лишегою (“Снігові і вогню”**. — **Івано-Франківськ.: Лілея-НВ**).

Друге місце — Василь Герасим’юк (“Була така земля”. — К.: Факт).

Третє місце — Василь Голобородько (“Українські птахи в українському краєвиді”. — Х.: Акта).

2. У прозі так само гарний ужинок: “Вибрана проза” Оксани Забужко (Х.: Акта); Микола Вінграновський (“Манюня”. — Л.: Літопис); Петро Сорока (“Душа при свічці”. — Тернопіль: Джюра).

А місця розподілив би таким чином:

перше місце — **Галина Пагутяк (“Писар східних воріт притулку”**. — **Л.: Піраміда**) і три книжки, які заслуговують на друге місце: Теодозія Зарівна (“Хроніка від жінки”. — К.: Укр. письменник); Юрій Винничук (“Мальва Ланда”. — Л.: Піраміда); Анатолій Колісниченко (“Зозулька з апокаліпсису”. — Одеса: Астропринт).

3. Тут також можна лише дивуватися різноманітності.

Перше місце віддав би монографії **Олега Ільницького “Український футуризм. 1914–1930”** (Л.: Літопис).

Друге місце так само — трьом книжкам: Ніла Зборовська (“Психоаналіз і літературознавство”. — К.: Академвидав), Микола Ільницький (“Драма без катарсису”. — Кн. 2. — Л.: Ін-т українознавства ім. І.Крип’якевича НАН України), “Досвід кохання і критика чистого розуму” / Упоряд. Олена Галета (К.: Факт).

4. Перше місце розділив би між книжками: **Андрій Содомора “Лініями долі”** (Л.: Літопис) та **Богдан Бойчук “Спомини в біографії”** (К.: Факт).

Друге місце — книжки фундації імені митрополита Іларіона, а саме три книги Івана Огієнка: “Українське монашество” (К., 2002), “Тарас Шевченко” (К., 2002) та “Розп’ятій Мазепа” (К., 2003).

Третє місце — два томи “Щоденників” Олеся Гончара (К.: Веселка, 2002, 2003 рр.).

5. Перше місце — **Сен-Жон Перс. “Поетичні твори”** / Пер. з фр. **Михайла Москаленка** (К.: Універс).

Друге місце — Стенлі Кюніц. “Творець відображень” / Пер. з англ. Богдана Бойчука (К.: Факт).

Третє місце — Марина Цветаєва. “Вибране”. Пер. з рос. Валерії Богуславської.

Віталій Дончик:

За задумом, до якого я мав причетність, визначення кращої книжки року в різних жанрах мало проводитися журналом шляхом анкетування 20 (близько чи понад) критиків, які беруть участь “на постійній основі”, є активними дослідниками літературного процесу й відповідально “готують” свої відповіді впродовж року. Висновки відомих фахівців, оприлюднювані не пізніше березня кожного наступного року, внаслідок огляду всієї української літератури, а не лише якогось її “молодіжного” чи “постмодерного” сегмента, як це буває в деяких книжкових рейтингах, дорівнювали б рішення авторитетного журі й набували б всеукраїнського розголосу.

Оскільки “СіЧ”івська “анкета” усталилась радше як “стихійно”-спонтанна, то і я наважуюся взяти в ній участь, хоч давно, на жаль, уже не практикую як доскіпливий критик-оглядач літературного процесу.

1. З поетичних книжок, дуже різних і гарних (тут і *Ю.Ковалів* “Чорний Вершник”, і *Леся Лисенко* “Тінь тіней”, і *Б.Степанюк* “В перебігу літ і доль”), виокремлю збірку справжньої — ніжної і гідної — жіночої лірики, органічної пісенної (що не означає —

якоїсь “несучасної”, “архітрадиційної”) **Ганни Чубач “Озвучена печаль” (К.: Пульсари).**

Як сумний літературний факт року, що не має загубитися в часі, — згадую книжку “Недоспівана пісня” *Олі Колесниченко*, подаровану мені мамою Наталією Колесниченко-Братунь, яка так раптово й трагічно втратила 18-літню дочку...

2. Моє читання сучасної літератури не має системи, точніше, вона є, але надто індивідуальна й суб’єктивна. Це все подаровані мені книжки за рік, які я, вдячний за дарунок, встиг прочитати чи уважно переглянути. Почну з того, що жодна з цих книжок не розчарувала. І що вибирати є, і що вибирати не легко. *Д.Чередниченко* видрукував повість “*Камінь-дерево*”, написану про підлітків і для підлітків, яку ще в 60-х редагував Григорій Тютюнник; історик літератури і критик *Л.Сеник* видав нову книжку прози “*Трамонтана*”, виявляючи, як і в літературознавчих дослідженнях, схильність до драматизму, напружених колізій. Поезію, повість, оповідання, образки, перейняті єдиною сповідальною, спогадувальною інтонацією, вмістила книжка *Ганни Ігнатенко* “*На дні мого серця*”. Із захопленням сприйняв дуже сильну книжку оповідань *Ю.Мушкетика* “*Суд*” (але це вже 2004 рік) і новий роман (антироман, як визначає авторка) **Ніли Зборовської “Українська реконкіста” (Тернопіль: Джура)** — він і сучасний, модерний, у чомусь, може, й авангардний, але в той же час і глибоко національний, український не лише за мовою. Це щасливе поєднання і вирізняє, і підносить усе, що робить ця талановита авторка і в художній прозі, і в літературознавстві.

3. Не один раз я (і не тільки я!) писав і говорив, що в нас виходить дедалі більше цікавих, серйозних, справді фахових літературознавчих, наукових, дослідницьких праць.

Тільки серед подарованих мені книжок — “Жіночий простір (Феміністичний дискурс українського модернізму)” *В.Агеєвої*; “Дослідження і статті різних років” *Н.Крутікової*; навчальний посібник *Н.Зборовської* “Психологізм і літературознавство”, “Дзвін тиші” *О.Логвиненко*, “Життя порізнени листочки” *Н.Шляхової* (знову попереду жінки!), а ще книжка про М.Старицького *В.Поліщука*, який захистив докторську дисертацію з цієї теми, “Інтим письменницької праці” *М.Наєнка*...

Вирізняю ж я глибоку розвідку **Н.Шумило “Під знаком національної самобутності: Українська художня проза і літературна критика кінця XIX — поч. XX ст.” (К.: Задруга)**, на яку вже встиг відгукнутися рецензією в пресі (Дивослово. — 2004. — № 1).

Самобутньо цікавими, такими, що не вписуються в рубрикації анкети, є книжка мовознавця *В.Склярєнка* “Темні місця” в “Слові о полку Ігоревім” (К.: Довіра) — 41 “темне місце” розглянуто тут по-новому, з погляду саме ученого-етимолога; дослідницько-мемуарна друга книга *М.Ільницького* “Драма без катарсису...”, тепер уже про літературний Львів другої половини XX століття.

Зовсім несподівану і своєрідну постає тут книжка, підготована *В.Дроздом*, — “Григорій і Микола Жулинські. “То твій, сину, батько” (К.: Генеза). Тут справді бачимо українську душу на Голгофі XX століття, як пишеться в підзаголовку.

Звертаю особливу увагу на оригінальну літературну есеїстику *В.Неборака* “Введення у Бу-Ба-Бу (хронопис кінця тисячоліття)” (Л.: Піраміда).

4. А з-поміж публіцистики — звичайно ж книжку **А.Погрібного “Раз ми є, то де?” (К.: Укр. письменник)**, продовження його розмови про наболіле — про нашу мову. І тема незгасно актуальна, і доказовість, і пристрасть автора викликають тільки повагу (щоправда, не в Шевченківського комітету).

Є й гумористичні книжки 2003 р., зокрема, *М.Стрельбицького*, *А.Перерви*, *Д.Чередниченка*, які не мали б поминути увагою наші рецензенти...

Я свідомий, що серед моїх книжкових дарунків далеко й далеко не все краще, що з’явилося друком 2003 р. Це тільки зайвий раз засвідчує, що наш огляд-ревізування літпоту має бути уважним, більш господарським, зацікавленим і що опитувань, анкет, конкурсів, рейтингів має бути більше і різних.

Ніла Зборовська:

Мені здається, що 2003 рік для України літературної був плідним. Вийшла досить різноманітна в ідеологічному та світоглядному плані література, була відчутна динаміка думок, художніх пошуків, методів дослідження. Це був рік і класичний, і модерністський, і авангардний у повному розумінні цього слова. Тому назву книги, які стали для мене значними подіями саме в цих трьох спрямуваннях.

1. З-поміж поетів: зібрання творів **Тараса Шевченка у 6 т. (К.: Наукова думка)**. Надзвичайно розкішне видання нецензурного Шевченка! Серед української класики ХХ ст. – **В.Стус. Палімпсест (К.: Факт)**. Це такі сучасні в повному розумінні видання, така універсальна творчість...

Серед сучасних поетів мені дуже дорога поетична книга Лесі Лисенко “Тінь тіней” (Х.: Фоліо), до неї писав передмову Юрко Гудзь, ще раз засвідчивши, що він був чи не єдиний, хто так уважно ставився до творчості жінок, хто міг з пари фраз виявити тут “потяг до глибини”. Попри певну недовершеність поетичної книги, у ній щось таке щире й поетичне прагне вербалізуватися. Наприклад: “Дерева, я цілую ваші руки...”

2. Що стосується прози, більшу увагу звертала на літературне покоління “вісімдесятників”. Тут перше місце я би віддала **Галині Пагутяк**, її книгам – “**Захід сонця в Урожі**” та “**Писар східних воріт притулку**”, видані у **Львові (“Піраміда”)**. Думаю, що це найдовершеніша проза року.

Дуже спокусливо перевидані “Польові дослідження з українського сексу” **О.Забужко (К.: Факт)** і дуже урочисто (у стилі класиків!) – книга вибраних повістей та оповідань **О.Забужко “Сестро, сестро” (теж К.: Факт)**.

“Дванадцять обручів” **Ю.Андруховича (К.: Критика)** і зачарували вкотре, й розчарували. Хочеться щось написати з цього приводу...

3. У стилі контраверсійної критики веселі й дотепні книги **Ігоря Бондара-Тереценка “Текст 1990-х: герої та персонажі” (Тернопіль: Джура)** й **Олександра Бойченка “Щось на кшталт шатокуа” (Івано-Франківськ: Лілея-НВ)**. Тут можна говорити про “бубабізм” у критиці, про радість від аналітичного тексту, віртуозний зв’язок дотепності з критицизмом. Хоча є й свої недоліки – велика спокуса самостверджуватися негативно, шляхом символічного (вербального) приниження того, про кого пишеш.

Книгою-подією вважаю дослідження **Олега Ільницького “Український футуризм. 1914–1930”**, видане львівським видавництвом “Літопис” (пер. з англ. Раї Тхорук). Неймовірно задоволення від книги дає підстави вважати, що вона, подібно до того, як свого часу відкрили простір шевченкознавству **Л.Плющ** та **Г.Грабович**, здатна розгорнути аналітичний простір для пізнання авангардного артистизму в українській літературі як минулого, так і сучасного порубіжжя.

Минулий рік можна було знову назвати роком Лесі Українки. Таке потужне прилучення до її постаті, як і загалом до жіночої творчості, стало можливе через приход у літературознавство жінок-аналітиків. Тут особливо варто відзначити яскраво й естетично видану в серії “Особистість і доба” розвідку **Марії Кармазіної “Леся Українка” (К.: Вид. дім “Альтернативи”)**. А в плані дослідження жіночого письма загалом – “Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму” **В.Агеєвої (К.: Факт)**.

Серед класичних літературознавців для мене знаковою книгою є “Українське літературне бароко” **Д.Чижевського** – підготовлена **О.Мишаничем** і видана у київському видавництві “Обереги”.

5. Славнозвісна літературна подія – переклад роману класика постмодернізму **Патріка Зюскінда “Парфуми. Історія одного вбивці”** / пер. з нім. **І.С.Фрідріх (Х.: Фоліо)**. Вважаю, що цей роман із його метафізичною глибиною дасть змогу не лише збагнути явище постмодернізму в його майстерності, але є актуальним для розвитку української літературної свідомості, яка часто поверхово реагує на цей західний художній досвід. Роман **П.Зюскінда** вийшов у видавництві “Фоліо” разом із новонатуралістичним романом **О.Ульяненка “Дофін Сатани”**, де історія вбивці представлена зовсім в іншій художній манері. Велика спокуса зіставити “скорботи” “німецького” сатани та “українського” сатани. У дзеркалі Зюскінда особливо відчутна відсутність метафізичної глибини в українського прозаїка.

Микола Ільницький (Львів):

1. **Сергій Жадан. “Історія культури початку століття”. Сер. “Критичні тексти” (К.: Критика).**
2. **Галина Пагутяк. Писар східних воріт притулку. Сер. “Fest проза” (Л.: Піраміда).**
3. **Олег Ільницький. Український футуризм. 1914–1930 (Л.: Літопис).**

Юрій Ковалів:

1. **Тарас Федюк. Таємна ложка (Л.: Кальварія).**
2. **Ольга Мак. Каміння під косою (К.: Лелека)** — хвилююча книга молодої письменниці про голодомор.
3. **Євген Нахлік. Доля — Los — Судьба: Шевченко і польські та російські романтики (НАН України. Львів. відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка).**

Наталка Лисенко:

1. **Петро Мідянка. Дижма. Сер. “Критичні тексти” (К.: Критика).** Літеплий дух Карпат “на цім дворі” поезії, та, попри ліричні гаразди, є й закарпатські будні...

Юрій Дараган. Срібні сурми: Поезії. Біографічний нарис / Упоряд. та прим. Леоніда Куценка (Кіровоград: Спадщина).

Назву ще Лукашеві “Шпигачки” (Упоряд., післямова Леоніда Череватенка. — К.: Ярославів вал).

2. **Сергій Жадан. Біг Мак. Сер. “Критичні тексти” (К.: Критика).**

Юрій Андрухович. Дванадцять обручів. Сер. “Критичні тексти” (К.: Критика).

Досить цікаві політичний роман Левка Різника “Фактор Данила Веранди” (Л.: Кобзар) та книжка лауреата конкурсу “Коронація слова” Анни Хоми “Провина” (Л.: Піраміда).

3. Цей рік подарував визначні літературознавчі дослідження:

Віталій Дончик. З потоку літ і літпотоку (К.: Стилос).

Галина Сиваченко. Пророк не своєї вітчизни: Експатріантський “метароман” Володимира Винниченка: Текст і контекст (К.: Альтернатива).

Наталя Шумило. Під знаком національної самотності: Українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ— поч. ХХ ст. / Відп. ред. П.М.Федченко (К.: Задруга).

Микола Ільницький. Драма без катарсису: Сторінки літературного життя Львова другої половини ХХ ст. — Кн. 2 (Л.: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України). Це — продовження розмови, розпочатої в першій книзі з аналогічною назвою (Л.: Місіонер, 1999). Тут окреслюється атмосфера літературного життя Львова в міжвоєнний період.

Олексій Зарецький. Офіційний та альтернативний дискурси 1950 — 80-ті рр. в УРСР (К.: Фітосоціоцентр).

Останнім часом надзвичайно популярним і дійовим стає жанр інтерв'ю з митцями слова, назвемо, зокрема, “Дзвін тиші: Українська література наприкінці другого тисячоліття в діалогах з письменниками” Олени Логвиненко (К.: Просвіта).

Хочеться також подякувати упорядникам за донесення до читача багатой спадщини вченої — мовознавця і літературознавця З.Франко. — Зеновія Франко (1925 — 1991): статті, спогади, матеріали / Упоряд. і наук. ред. М.А.Вальо; відп. ред. Л.І.Крушельницька (Львів).

І на завершення назвемо мемуари Богдана Бойчука “Спомини в біографії”. Сер. “Українські мемуари” (К.: Факт).

4. **Іван Дзюба. Пастка. 30 років зі Сталіним, 50 років без Сталіна (К.: Криниця).**

Нерви ланцюга: 25 есеїв про свободу. Вид. 2-е, змін. і доп. (Л.: Глобус).

5. **Відлуння самотності. Кнут Гамсун та контекст українського модернізму.** Пер. романів “Голод” **М.Катренком** і “Пан” **Л.Пахаревським (К.: Факт).**

У художньо-публіцистичному альманасі Інституту юдаїки “Єгупець”. — 2003. — № 13 / Відп. за випуск К.Сігов та Л.Фінберг (К.: Дух і Літера) подибуємо талановитих перекладачів: Мойсея Фішбейна (Райнер Марія Рільке. Вірші) і Валерію Богуславську (Мокше Кульбак. Дісневський Чайлд Гарольд).

Олена Логвиненко:

1. **Микола Воробйов. Слуга Півонії (К.: Просвіта).**

Не можу не згадати також поета, до творчості якого маю давню прихильність — це Василь Слалчук (“Солом’яна стріха Вітчизни”. — Луцьк: вид. “Волинська обласна друкарня”).

2. **Галина Пагутяк. Писар східних воріт притулку. Сер. “Fest проза” (Л.: Піраміда).**

3. **Микола Зеров. Українське письменство (К.: Основи).**

Ніла Зборовська. Психологія і літературознавство. Сер. “Альма Матер” (К.: Академвидав).

4. **“Нерви ланцюга”: 25 есеїв про свободу (Л.: Лексикон).**

Михайло Наєнко. Інтим письменницької праці (К.: Педагогічна преса).

Раїса Мовчан:

1. З того, що потрапило до рук, заторкнули: **“Історія культури початку століття” Сергія Жадана (К.: Критика), “Спалені камені” Анатолія Мойсієнка (Вінниця: Нова книга), “Пелена” Василя Клічака (К.: Просвіта).**

2. З різноманітного, різнорівневого (чи різножанрового) поля сучасної української прози хочу особливо виділити два видання: новий елітний роман **Галини Пагутяк “Писар східних воріт притулку”**. Сер. **“Fest проза” (Л.: Піраміда)** і **“Ностальгію” Євгенії Кононенко (Кур’єр Кривбасу. — 2003. — № 158–159).**

3. Бажаними подіями стали два дослідження: **“Український футуризм. 1914–1930” Олега Ільницького** (у пер. з англ.) (Л.: Літопис) — навіть попри недбало зроблений бібліографічно-примітковий додаток до основного тексту; **“Поет із пекла (Тодось Осьмачка) Михайла Слабошпицького (К.: Ярославів вал)** — у доволі симпатичному документально-художньому оформленні.

Лариса Мороз:

1. **Юрій Ковалів. Чорний вершник (Ірпінь: Перун).**

Згадаю ще книжки Івана Гнатюка “На тризні літа” (Х.: Майдан), Рауля Чілачави “Amore, more, ore...” (К.: ТОВ Юг) — тут є і маргіналиї, й літературні есеї, Ганни Чубач “Озвучена печаль” (К.: Пульсари).

2. **Галина Пагутяк. Захід сонця в Урожі (Л.: Піраміда), “Вогненні стовпи” (Л.: Літопис)** Романа Іваничука.

3. **“Під знаком національної самобутності...” Наталі Шумило (К.: Задруга).**

Енциклопедія постмодернізму (К.: Основи).

4. **“Тіні забутих предків” Костянтина Липківського.** Автор — доктор технічних наук, професор, зав. відділу Інституту електродинаміки НАН України — на основі численних документів, листів та особистих спогадів розповідає історію цілого роду, найвідомішими досі представниками якого є митрополит Василь Липківський та видатна артистка Валентина Осмяловська.

Петро Сорока. Рік подвійних райдуг (Тернопіль: Джура).

Костянтин Москалець (Бахмач, Чернігівської обл.):

1. **Василь Герасим’юк. Була така земля (К.: Факт).**

2. **Юрій Андрухович. Дванадцять обручів (К.: Критика).**

3. **Микола Зеров. Українське письменство / Упоряд. М.Сулима; післямова М.Москаленка (К.: Основи).**

4. **Микола Рябчук. Дві України: реальні межі, віртуальні війни (К.: Критика).**

5. **Мішель Фуко. Археологія знання / Пер. з фр. В.Шовкун (К.: Основи).**

Юрій Покальчук:

1. **Олег Лишега. Снігові і вогню (Івано-Франківськ: Лілея-НВ).** Насправді недостатньо помічений критикою і поціновувачами сьогоденної української поезії головно через

відсутність дистрибуції саме української літератури саме на теренах України. Особиста скромність поета аж ніяк не применшує його потужний внесок в українське поетичне Слово: власне бачення світу і цілком непересічна метафорика, в якій органічно поєднуються глибинно українська тема з космічно-сучасним баченням людського буття.

Василь Стус. “Палімпсест” (К.: Факт) — нове порядне видання класики. Завжди варто перевидавати.

2. **Юрій Андрухович. Дванадцять обручів. Сер. “Критичні тексти” (К.: Критика).** Химерне переплетіння літературознавчого матеріалу і романної тканини витворює доволі незвичайний для нашої літератури обшир, бачення письменницької лабораторії, особистих життєвих колізій ліричного героя... і героя твору, що вибудовує назагал специфічно цікавий, непересічний прозовий текст.

Поza тим — *“Мальва Ланда”*. Сер. *“Fest проза” (Л.: Піраміда)* як виразний поступ прозаїка **Юрія Винничука**, його вхід у романний простір.

3. **Микола Зеров. Українське письменство (К.: Основи).**

Юрій Шевельов. Історична фонологія української мови (Х.: Акта).

Євген Чикаленко. Спогади. Т. 1 (1861—1907). Сер. *“Vita Memoriae” (К.: Темпора).*

4. **Роберт Конквест. Роздуми над сплюндрованим сторіччям (К.: Основи).**

Аргус Фрейзер. Цигани. Сер. *“Народи Європи” (К.: Всесвіт).*

Ісак Мазепа. Україна в огні й бурі революції. Сер. *“Vita Memoriae” (К.: Темпора).*

5. **Еліас Канетті. Засліплення. Сер. “Лауреати Нобелівської премії” (К.: Юніверс). Пер. з нім. Олекси Логвиненка.**

Богуміл Грабал. Вар’яти. Сер. *“Колекція Перфецького” (Л.: Класика).* Пер. з чеської Юрія Винничука.

Франц Кафка. Вибрані твори. Сер. *“Перлини світової літератури”*. Упор. Д.Затонський (К.: Генеза). Пер. з нім. Петра Тарашука (*“Процес”*), Євгена Поповича (оповідання).

Володимир Поліщук (Черкаси):

1. Віддаю перевагу двом книгам сьогочасних українських класиків: **Микола Бажан. Політ крізь бурю. Сер. “Бібліотека Шевченківського комітету” (К.: Криниця); Василь Стус. Палімпсест (К.: Факт).** Трохи й символічне таке сусідство поетів із різними долями, адже відомо, що молодший високо цінував творчі здобутки старшого.

2. Роман **Михайла Слабошпицького “Поет із пекла (Тодось Осьмачка) — (К.: Ярославів вал).** Не знаю, чи завершує ця книга багаторічні студії сучасного письменника-дослідника над творчістю і долею Тодося Осьмачки, але її вартість очевидна.

3. Із книгами, які підпадають під цю номінацію, в минулому році довелося *“спілкуватись”* найбільше. Варті уваги й високих оцінок серед них немало. Відзначаю теж дві книжки — класика і сучасника: **Чижевський Дмитро. Український літературний барок (Х.: Акта); Нахлік Євген.** Доля — Los — Судьба: Шевченко і польські та російські романтики (Львів. відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України).

4. **Чикаленко Євген. Зібрання творів і листів у 7 т. — Т. 1. Спогади (К.: Рада).** Але, безсумнівно, варті уваги і томи листів М.Коцюбинського, і щоденникові записи О.Гончара, й чимало мемуарних речей у періодиці.

5. **Франц Кафка. Вибрані твори. Сер. “Бібліотека світової літератури” (К.: Генеза).** Пер. з нім. П.Тарашука, Є.Поповича.

Ярослав Поліщук (Краків):

1. У поезії явного *“зорепаду”* не видно і, мабуть, не передбачається. З одного боку, забуксувала стилістична культура письма у традиціоналістів. З другого — верліброві експерименти молодих виглядають у своєму технічному раціоналізмі та прагматизмі дещо штучними, надто далекими від конвенцій національної поезії, котра завжди метафоризувала емоційно-чуттєве сприйняття світу. На цьому тлі виділяється Тарас Федюк, якого я відзначив би із сучасників: **Тарас Федюк. Таємна ложа (Л.: Кальварія).** Відрадно, що триває також відкриття призабутого минулого нашої поезії. Із такого роду літератури мені

найбільше впала в око збірка мало знаного еміграційного автора: *Борис Олександров-Грибінський. 100 поезій: Вибрана лірика (1943–1979)* – (К.: Юніверс). Це просто добра лірика (принаймні, кільканадцять поезій), без котурнів, але з глибоким почуттям традиції і міри; чуттєва вразливість органічно поєднується в ній з інтелектуальною глибиною і відточеністю форми. Читання поезії Олександрова дає призабуту насолоду осягнення найголовніших, філософських істин через просту, часто інтимну рефлексію.

2. У прозі варто віддати належне легкому шармові Винничука: **Юрій Винничук. Мальва Ланда. Сер. “Fest проза” (Л.: Піраміда).** Це добра репрезентація тієї прози, яку доречно називати старим добрим терміном *белетристика*, оскільки вона пропонує маленькі домашні феєрверки і вечерю при свічках для звичайного читацького смаку, хоча при цьому не притуплює того смаку, як більшість маскультивських видань. Звичайно, не без слухності багато говорять про “Дванадцять обручів” Юрія Андруховича (К.: Критика). Як на мене, від чергового проекту цього автора варто було сподіватися більшого (а може, це пересади літературної реклами, яка останнім часом стає все “ядернішою”?). Звичайно, знову посміємося над своїми і чужими стереотипами, оцінимо майстерне пастишування, зокрема автотравестування (сучасний Андрухович versus раннього). Найбільше втіхи й обурень викликав розділ про Антонича, котрий, власне, й був задуманий як властива родзинка (свідчення чому – попередня публікація відповідного фрагмента в “Потязі-76”) чи, може, як публічне спалення опудала зі свідомістю того, що світові закони передбачають ніцшеансько-антоничіанське вічне повернення. Проте літературна гра Андруховича видається самодостатньою і відтак вторинною. Пізнавальний інтерес читача змушений відпочивати, на відміну од попереднього роману, де він міг розкошувати бодай деталями венеціанських ландшафтів та італійської гастрономії. У “Дванадцяти обручах” нас пригощають здебільшого добре знаними чи навіть відразливими трюнками, замість пізнання ми тільки впізнаємо добре відоме: збриджені наслідки совєтського побуту та чорні під’їзди сучасних реалій і національної ментальності в незалежній Неньці. До речі, це враження органічно зміцнюють фотоілюстрації, які варто визнати надзвичайно адекватними.

І ще такий незайвий штрих. Останнім часом дедалі більше стратегічної території відвойовує для себе (раніше табуйована чи цензурована) мемуарна проза, присвячена навкололітературним сферам. У цьому – одна із характерних тенденцій часу, бо вказує на інтерес до приватної документалістики чи, інакше кажучи, на стан українського інтелектуального обудження. Радує, що з’являються цілі видавничі серії, присвячені публікації спогадів. Це, безперечно, також сучасна проза – із претензіями на синтез класичної оповіді з героями, літературної критики, есеїстики та публіцистики. Із низки такого типу видань схильний виділити: *Богдан Бойчук. Спомини в біографії. Сер. “Українські мемуари” (К.: Факт).* Поява цієї книги цілком правомірна, позаяк автор означає нею 75-літній рубіж, що дає йому моральне право винести на суд враження давні й недавні, оцінити і мертвих і живих, при цьому декларуючи (не без лукавинки) прагнення не підсумовувати й присуджувати, а жити і працювати далі. Читання Бойчука спонукало подивитись на нашу літературу ХХ століття, зокрема еміграційну, ще з одного оригінально окресленого і колоритно забарвленого пункту. Звісно, автор не без амбіцій, акценти його оповіді – не безумовні істини, але тим-то й цікаві спогади, що дають змогу зблизька пізнати творчу особистість автора. До того ж, у цьому випадку маємо до справи із безперечно помітною і характерною (чи, за логікою авторського самоусвідомлення, таки культовою!) постаттю модерної літератури.

3. Вагаюся в оцінці літературознавчих праць, як Винниченкова героїня, котра не знала, красі чи силі має віддати перевагу. Насамперед, може, варто було б виділити дві підномінації: нові розвідки та дослідження з другої полиці. Логічно почати із новинок. Отже, так. На цьому полі змагаються дві ґрунтовні праці. На щастя, це змагання дуже мирне, бо вони присвячені двом різним епохам і заповнюють кожна властиві для свого предмета лакуни. Маю на оці книги Євгена Нахліка та Наталі Шумило. Кілька слів про

першу. **Євген Нахлік. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики. Сер. “Літературознавчі студії”. Вип. 8; Львів. відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України (Львів).** Книга Євгена Нахліка окреслює широке (може, навіть більшою мірою – глибоке) інтелектуально-культурне тло феномену Шевченка. В авторській концепції перетоплюється маса різноманітного матеріалу – від літературних першоджерел до сучасних шевченкознавчих доктрин Г.Грабовича та О.Забужко. Слід вітати появу книги як зразок тієї ґрунтовної, скрупульозної і, треба правду сказати, надзвичайно трудомісткої компаративістики, про потребу якої в нас усі навперебій говорять. Можна було б закинути авторові хіба що надмірний герметизм викладу, однак видання, напевно, не розраховане на студентів-філологів, бо видалося б їм “невгризним”.

Друга значуща публікація: **Наталя Шумило. Під знаком національної самобутності: Українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст. (К.: Задруга).** Авторка взялася осмислювати нелегкий, переломний період, до того ж, намагається критично дистанціюватися від матриць попередників (С.Павличко, Т.Гундорової та ін.). Зосередження уваги на аспекті національної свідомості в її літературно-критичній та белетристичній проекції також цілком доречно, бо ж “Молода Україна”, власне, й цікава формуванням нової парадигми національно-культурного розвитку. Тези авторки здебільшого не претендують на теоретичну новизну, натомість виявляють блискучу компетенцію щодо масиву літературних текстів означеної доби; Наталя Шумило гарно й уважно наświetлює постаті та твори, котрі лишилися поза увагою “перших хоробрих” у битві за український модернізм.

А тепер черга за мартирологічними виданнями чи, так би мовити, текстами з другої полиці. Продовжуємо збирати ужинки давніх літ. Уважаю, що найвагомим (не тільки, певна річ, у прямому значенні слова!) було видання “зібраного” Зерова: *Микола Зеров. Українське письменство / Упоряд. Микола Сулима, післямова Михайла Москаленка (К.: Основи).* Про значення професора-неокласика сперечатися не випадає. До нового видання включено найважливіші праці з його науково-теоретичного доробку. На щастя, тепер удоступнено колегам-літературознавцям, студентам та іншій охочій до літературної некрофілії публіці низку статей Миколи Зерова, котрі після 1920-х рр. не перевидавалися. Це безперечна заслуга Основ’янського фоліанту. Обсяг його вражає і “тягне” на рекорд порівняно з недавно виданими, також об’ємними, С.Єфремовим та М.Драй-Хмарою. Але знайшли місце в “Українському письменстві” й численні “бедрики” різних часів, здебільшого рецензії, анотації, некрологи та подібні мікрожанри, котрим, здається, під такою грубою обкладинкою та солідними титрами все-таки не вельми затишно. Сумніваюся, чи сам автор був би з такої композиції книги вдоволений. Як і, між іншим, із надто пафосної її назви, неточної, якщо згадати про полеміки Зерова з Єфремовим, котрий уперше й однозначно запатентував формулу “українське письменство”. Може, варто було би всю ту дрібноту лишити для нормального академічного видання Зерова?

Ще одне цікаве й вартісне відлуння минулого оживає у виданні празького архіву Косачів: *“Листи так довго йдуть...”: Знадоба архіву Лесі Українки в Слов’янській бібліотеці у Празі / Упоряд., передм. та прим. Світлани Кочерги, післямова Оксани Сліпущо (К.: Вид. центр “Просвіта”).* Випадало б у цьому випадку заакцентувати три речі. По-перше, цінне все, що торкається постаті Лесі Українки, бо сприяє формуванню нового образу письменниці та її місця в каноні національної культури. По-друге, видання переконає, що не варто заражатися скепсисом тих, котрі стверджують, що тотально все вже відкрито й описано: трапляються цілком, здавалося б, несподівані знахідки, причому недалеко, в засягу руки. По-третє, приватна атмосфера спілкування, що її відтворює ця документальна книга через листи Косачів та їх друзів, захоплює якимось раритетним духом щирої шляхетності, теплої товаришкості й приязні, надзвичайної делікатності. Зрештою, книга чудово видана, дизайн В.Виноградова додає вартості пошуковій ретельності Світлани Кочерги.

4. Сучасна публіцистика, з огляду на не вельми демократичні умови її розвитку, переважно шукає прихистку не у книжках (надто консервативна й нединамічна, а, значить,

невідповідна для неї форма), а в інтернет-виданнях та газетах. Із книг помітним явищем став черговий інтелектуальний виклик М.Рябчука: **Микола Рябчук. Дві України: реальні межі, віртуальні війни (К.: Критика)**. Автор відважно розмахує довбнею над простором української азіопи. Читання Рябчука переконує, що роздирання національних струнів буває – у певних умовах та обставинах – корисним заняттям. Принаймні, прогнози про “двадцять дві України” не такі вже й дикі фантазмагорії. Ясна річ, Рябчукові відповіді на одвічні слов’янські питання “хто винен” і “що робити” дещо прямолінійні. Але назагал прозахідна риторика автора для нас дуже корисна і, варто сподіватися, спровокує сякий-такий протяг у національно затожсамлених головах українських інтелектуалів, принаймні, молодших із них, котрі все ще перебувають у стані пошуку світоглядних орієнтирів.

5. Найкращі переклади також дають помітний імпульс до переосмислення історії літератури й культури в цілому. Передусім це україномовна версія монографії професора Олега Ільницького з Канади: **Олег Ільницький. Український футуризм. 1914–1930. Перекл. з англ. Раї Тхорук (Л.: Літопис)**. Книжка відкриває багатий фактаж, систематизує досюгочасний образ літературного авангарду 1910–1920-х рр. минулого століття. Із теоретично-методологічного погляду вона не виділяється новизною і, можливо, за кілька років поступиться значенням новим ґрунтовним працям на подібні теми, проте наразі можна сподіватися, що заявлена у перекладній книзі інтерпретація футуризму зацікавить і запалить вітчизняних дослідників, котрі раніше це явище обходили чи недооцінювали. Іншу грань актуальності представляють два видання “Критики” – **Едвард Кінан. Російські історичні міти. Наук. ред. Н.Яковенко; Томас Стернз Еліот. Призначення критики. Пер. М.Рябчука**. Перше стане у великій пригоді українцям, котрі бажують позбутися імперської спадщини та російських стереотипів культурної історії. Воно тим більше заслуговує на увагу, що російський переклад Кінана з’явиться, напевно, не скоро, бо сучасна путінська держава вважатиме подібну книгу стратегічно шкідливою для себе, оскільки далі роздмухує ті стереотипи і персади, що їх гостро критикує автор. З огляду на це я схильний пробачити американському професорові брак переконливості та джерельних посилань, риси шкіцовості й публіцистизму. Щодо Еліота, то українською він виходить із явним запізненням, через що виявиться менш помітним виданням. Та краще пізно, ніж ніколи. Тим паче, маємо “нового критика” в гарному перекладі. А це ще одна личка у петлиці неритуального українського модернізму, який, попри діагнози багатьох спеціалістів, усе-таки існує.

Валентина Соболев (Варшава):

1. Серед поетичних творів виокремила б цілу серію книжок **Михайла Стрельбицького**. Одна з-поміж них – справді унікальна книжка “Мѣсячникъ Россіи” – привернула увагу авторитетного дослідника Юрія Цекова, котрий, як ніхто інший знаючись на сатирі, високо оцінив збірку. Нова книжка **М.Стрельбицького – “Місячник Росії: вірші (рос.) – Вінниця “О.Власюк”** – вражає, починаючи зі стилізованого під давньолітературний етикет заголовка: “Книжица бумажная больно малолитражная, зело отважная; писана хоть зазря, да во приближение месяца макабря; малость епатажная в ней правда сермяжная, никому да не продажная; в зеркале ея да не отразится рожица каждая; не тяжела в ноше, легка на помине, ко чтению да на всякий в месяце день в каждой Украине”. Науковий світ України дізнався про появу цієї книжки відомого поета й науковця Михайла Стрельбицького зі статті “На валуєвських вітрах висміяного макабря” Юрія Цекова (Див.: Науковий світ. – 2004. – №1. – С. 26–28), котрий додав для прочитання ще й кілька гострих пародій, з яких, власне, і зіткана російськомовна книжка “Мѣсячникъ Россіи”. Її поява напередодні офіційного відзначення 350-річчя Переяславської ради – таке ж знакове явище, як і вірш “Переяславська Рада” Дмитра Павличка. На окрему розмову заслуговує поетична збірка Лесі Лисенко “Тінь тіней” (Х.: Фоліо).

2. Вразили представлені в одній книжці (К.: Акцент) два твори **Валерія Шевчука**: роман “Темна музика сосон” та автобіографічні замітки “Сад житейський думок, трудів

та почуттів”. Письменник, як завжди, в пошуку. І як завжди — нові відкриття. Абсолютно досі не досліджений пласт — життя українського уніатства в другій половині XVII століття — піднято в романі, натомість розширено й доповнено вже знаний і любий “Сад житейський думок, трудів та почуттів”(2003). Враження від цього твору, помножені на попередні, даровані прочитанням роману-сімейної хроніки “Тіні зникомі” (2002), — витворюють алгоритм самопізнання себе, свого роду і народу, на котрий гостро спраглою була і є українська душа. В цьому контексті із великим зацікавленням прочитала і “живу історію” — книжку “Рід” Надії Мориквас.

Також відкрила для себе і своїх студентів — із захопленим подивом та прозрінням — драматургію Валерія Шевчука: “Сад (Слово про Григорія Сковороду)”, “Свічення”, “Брама смертельної тіні”, “Кінець віку (Вода життя)”, “Мізерія”, “Птахи з невидимого острова”, “Вертеп”. Остання із названих драм у грудні 2001-го мала успішну прем’єру в театрі ім. Андерсена в Любліні. А “Браму смертельної тіні” сприймаю, читаючи зараз, як переосмислення-продовження “Офіри” Юрія Липи.

3. Монографічні праці: **Євген Нахлік. “Доля — Los — Судьба...” (Львів) та Ірини Бетко “Українська релігійно-філософська поезія: Етапи розвитку” (Катовіце).** Вітаю авторів і радію за них та українську наукову думку.

4. **Статті В.Панченка, М.Жулинського в “Літературній Україні”.**

5. Глибоко вкарбувалася в пам’ять книга псалмів у переспівах **Тетяни Яковенко (Вінниця).** Прекрасній поетесі нашій вдалося проникливо наблизити Слово Святого Письма до молоді — пересвідчуюся, з яким інтересом сприйнята її подвижницька праця студентами.

Олег Соловей (Донецьк):

1. Як не дивно, в Україні, де в літературі традиційно сильною ланкою є поезія, минулого року було не так уже й рясно на якісну лірику. Можу назвати лише декілька книг, що привернули мою увагу.

Передусім, це *“Таємна ложа” Тараса Федюка (Л.: Кальварія)* — на диво цілісна і свіжа своїм звучанням. Ця книга стала для мене правдивим відкриттям сього, нібито вже знаного та цілковито очікуваного поета. Помітна вона і з поліграфічного боку — нестандартний формат, стильні обкладинка й верстка. Це книга, яку хочеться раз у раз знімати з полиці та перечитувати хоча б декілька сторінок.

Не менш значущою для минулого поетичного року є збірка *Василя Голобородька “Українські птахи в українському краєвиді”*, до того ж видана елегантно й зі смаком (Х.: Акта).

Так само запам’яталася і нова книга віршів волинського поета *Василя Слпчука “Солом’яна стріха Вітчизни”* (Луцьк: Вид. “Волинська обласна друкарня”). Високий пафос у поєднанні з живою іронією дозволяють реабілітувати патріотичний дискурс, який останнім часом відчутно здав свої позиції в українській ліриці. Хороша і небуденна книга, до того ж — видана на пристойному поліграфічному рівні.

Не можна оминати й нової збірки *Сергія Жадана “Історія культури початку століття” Післямова А.Бондаря* (К.: Критика). Не можна хоча б і тому, що критики одноставно проголосили появу якогось не знаного їм і нового Жадана. Не знаю, про що говорять ці критики. Поет, як на мене, лишається вірним собі та своїй-таки творчості. Щодо переходу його до верлібру, то цей експеримент почався не вчора і триватиме, напевно, ще деякий час. Є принципова думка, що верлібр надає авторові ширші можливості. У випадку із Жаданом це положення не виглядає аксіомою. Не буду здивований, якщо поет, маючи досвід останньої книги, невдовзі все-таки знову повернеться до римованої поезії.

Але окремо, безперечно, треба виділити перше найповніше вибране **Василя Герасим’юка “Була така земля”** (К.: Факт. Передм. Івана Дзюби, післямова **Костя Москальця**). Ця книга — на правду свято для шанувальників як творчості поета, так і

української сучасної поезії загалом. Першість у номінації віддаю саме цій книжці минулорічного лауреата Премії імені Т.Шевченка.

2. Якісної прози з кожним роком видається в Україні все більше і більше. Нарешті владно заявляє про себе роман. Але автори, на жаль, майже ті самі, що і в попередні роки: Андрухович, Прохасько, Ульяненко... З новими іменами негусто (вони є, але найчастіше лише засмучують своєю безпорадністю — як суто змістовою, так і формально-технічною). Відзначу декілька творів, які прочитав з особливою насолодою.

Це нове видання творів *Тараса Прохаська* (Лексикон таємних знань: Новели. — Л.: Кальварія. Передм. Юрія Іздрика, післямова Лідії Стефановської). Т.Прохасько лишається майстром-віртуозом, якому таки доступна особлива потаємна магія слів. Не так вже й багато в нас авторів зі своїм обличчям, яке не сплутаєш. Прохасько — саме з таких. Щоправда, це видання містить переважно вже відомі читачеві твори письменника. Але цей випадок перевидання можна і треба вітати, бо знайти попереднє видання його ранніх новел сьогодні вже досить складно.

Порадував своїм новим романом і *Анатолій Дністровий* (Місто уповільненої дії. — К.: Факт). Цей автор відчутно додав порівняно з попереднім романом і сьогодні в свої неповних тридцять років виглядає і фахово, і цікаво, і переконливо. Його сучасне динамічне письмо з більш ніж серйозною та актуальною проблематикою має користуватися попитом у читача. З критикою складніше, бо вона в нас, як депутати і часописи, — зорієнтована переважно на гранти і “бурю в пустелі”...

Приємно вразив своїм першим романом *Василь Слапчук* (Сліпий дощ. — К.: Факт). Допіру він був відомий читачеві як прозаїк лише оповіданнями та ранньою повістю “Прокляття”. Роман “Сліпий дощ” дещо нерівний, можна згадати деякі стилістичні та композиційні провали. Але робити цього не хочеться, бо загалом твір читабельний, а у другій своїй частині переконливий та емоційно насичений. Поневіряння сучасної Катерини нагадують про рукотворне пекло, що існує тут і тепер — поміж нами. Роман цей вартісний не так в сюжетному чи стильовому сенсах, як своєю живою причетністю до людського болю. Це в принципі характерно для Слапчука, згадаймо хоча б і повість про Афганістан “Прокляття”. Подібних творів українській сучасній прозі відчутно бракує. Після різноманітних “прозових ексгумацій” хочеться брати в руки саме таку людяну прозу. Хай навіть і з дещо надуманою (а відтак і необов’язковою) містикою (відьма, вовулака тощо). Загалом, після цього роману стало зрозуміло, що в українській літературі з’явився ще один пристойний прозаїк, від якого в майбутньому можна і навіть треба чекати більшого.

Свої прозові спроби оформив минулого року у вигляді книги інший поет — *Сергій Жадан* (Біг Мак. — К.: Критика. Післямова Юрка Прохаська). Хочеться відзначити стилістичну вправність, майже філігранність письма цього автора. Водночас зауважу, що майже всім новелам, за винятком хіба що останньої — “Порно”, притаманна деяка необов’язковість на рівні змісту. Будь-яку з новел можна розгорнути до повісті або й роману. Але чи варто? Мабуть, не варто, вважає С.Жадан, тому на сьогодні з певних причин обмежується фрагментами, які своєю стилістикою, інтонаціями й героями мають нагадувати українському читачеві про славного американського нонконформіста та маргінала Ч.Буковські.

Згадаю і роман *Степана Процюка “Жертвопринесення”* (Кур’єр Кривбасу. — 2003. — Ч. 160—161), присвячений старій і дражливій темі митця та його опору світові, що вбиває та нівечить. Процюк — письменник з ім’ям, але якщо говорити про нього як романіста, то, безперечно, у нього ще все попереду. Варто лише позбутися дещо обтяжливої старосвітської риторики. Ну і, можливо, дещо впорядкувати сублімаційні потоки, які у його творах аж надто відверто демонструють гендерне протистояння. А це, погодьмося, трохи втомлює...

Мабуть, варто тут згадати і новий роман *Юрія Андруховича “Дванадцять обручів”*, на який читачі почали чекати ледве чи не з 1996 р. (К.: Критика). Цей твір викликає, скажемо прямо й відверто, неоднозначну реакцію. Більше того, його можна назвати

правдивим розчаруванням року в цій номінації. З формального боку, роман виглядає ледве чи не бездоганно, але бандаж, що його накинув автор на зміст, викликає цілком зрозумілий опір. І справа зовсім не у вільному поводженні з біографією поета Антонича. Така белетризація — це проблема не Антонича і, поготів, не громадськості, а лише самого автора. Не нам, а йому потім жити з цим. Цей роман, у певному сенсі, є замахом на мрії сучасної української людини. В романі немає нікого й нічого, окрім своєрідного карнавалу блазнів. Кожні рекреації завершуються трудовими, сказати б, буднями. У Андруховича замість цього лише смерть і руїна, унаочнена дивними світлинами В.Гетьмана, покликаними створити відповідний текстові візуальний ряд. Виродження зсередини і повна безперспективність. Страшний і дегуманізований простір допіру загадкових і поетичних (завдяки “міфотворцям” С.Параджанову та І.Миколайчукові) у масовій свідомості Карпат. Місцеві мешканці виглядають всуціль деградантами, антисемітами та кримінальниками. Можливо, нас такими бачать іноземці, але невже ми на правду лише такі? Своім твором автор безнадійно втрапив у болотяний топос поразки. А це та територія, де навіть філігранний стиль ніколи й нікого не врятував...

І, нарешті, підходжу до найбільшої, як на мене, події в українській прозі минулого року. Такою вважаю появу впродовж року одразу двох нових романів **Олеся Ульяненка** — **“Знак Саваофа” (Кур’єр Кривбасу. — 2003. — Ч. 158–160)** та **“Дофін Сатани”** (у кн.: **Сталінка. Дофін Сатани: Романи. — Х.: Фоліо**). Можна згадати і дві нові його повісті — “Ізгой” та “Сєдой”, друковані у періодиці — відповідно у “Березолі” та в “Молодій Україні”. Подвійна романна пропозиція від Ульяненка здатна задовольнити найвимогливішого читача. Хоча доводиться і сьогодні ще чути, що після такої прози хочеться вимити руки з милом і т. ін. Не дивно, що нові романи О.Ульяненка не засвітилися у відповідній номінації акції “Книжка року”, бо це на сьогодні чи не єдиний приклад серйозного прозаїка в українській сучасній літературі. В наших малоросійських рейтингах таких авторів не толерують і навіть не згадують. А шкода. Бо кожна література має колись дорослішати, виростаючи з бубабістських пелюшок. Наразі дорослішає лише Ульяненко, і то — всупереч українській літературі та літературній критиці з літературною кон’юнктурою включно. З двох щойно названих романів цікавішим і технічно зрілішим виглядає “Знак Саваофа”, що, мабуть, логічно, бо це останній у часі роман автора. Такого густого, терпкого і запашного у своїй неможливій експресії та метафізичній приреченості письма не бачимо в жодного іншого українського письменника нашого часу. Можна лише гадати, коли ж у цій країні (або в сусідній) знайдеться видавець, який сам зголоситься перевидати всі романи письменника і водночас усерйоз візьметься за їх ринкове просування (зокрема, йдеться і про переклади іншими мовами). І ще раз: не буду аж надто здивований, коли ім’я Ульяненка не згадають і учасники сього конкретного опитування в журналі “Слово і Час” (Наразі, це не так. — *Ред.*).

3. Позаяк літературної критики в Україні фактично немає, то говорити в цій номінації можна лише про літературознавство, що поволі все-таки відвойовує залишені ним самим колись території.

Серед видань із царини літературознавства, передусім і окремо виділю монографію зарубіжного вченого **Олега Ільницького “Український футуризм. 1914 — 1930” (Л.: Літопис)**, яку і назву першою у даній номінації. Попри роздратоване кумкання незадоволених з числа місцевих хуторян, ця праця видається мені значним проривом сучасного українського літературознавства і є, до того ж, зразковим прикладом наукової сумлінності (деякі редакторські прорахунки наразі лишаю поза увагою). Нарешті з’явилася ця довгоочікувана монографія, окремо та спеціально присвячена українському футуризму. (А то, знаєте, з непритомних писань окремих представників нашої вічно молодій літературній молоді можна подумати, що письменники минулого тільки й могли, що грати в більярд, полювати на валюшнів, бити бобра, маючи одночасно кількох коханок, і щось там перелицьовувати у вільну хвилину із геніального теоретика поетичної версифікації В.В.Маяковського...). Нарешті хтось

написав про всі ці вагомості, ексклюзивного змісту речі, не думаючи про гонорар і не слухаючи підказок ані з Москви, ані з Києва. Давненько не доводилось відчувати такої насолоди від читання наукового тексту.

Ще хочу відзначити двотомне видання “Фольклористичних та літературознавчих праць” професора Донецького національного університету *Степана Мишанича* (Донецьк: Донецький нац. ун-т), що представляє зацікавленому читачеві основні праці відомого науковця. Також монографію *Віри Агеєвої “Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму”* (К.: Факт) і нею ж упорядковане видання: *Проза про життя інших: Юрій Косач: тексти, інтерпретації, коментарі* (К.: Факт). Окремо згадаю і працю *Ніли Зборовської “Психоаналіз і літературознавство: Посібник”* (К.: Академвидав). Подібний літературознавчий лікнеп (у хорошому сенсі) заслуговує на поширення не лише між студентів, а й серед значно ширшої читацької аудиторії. А втім, лише від перегляду короткого термінологічного словника до сього посібника (статті на кшталт “Андроцентрична критика” та подібні) виникає думка про відверту факультативність усього психоаналітичного дискурсу – як у часи старого Фрейда, так і тепер. Людина й без психоаналізу свідомо своєї тваринності, то чи варто було з таким завзяттям екстраполювати винаходи австрійських лікарів та пізніших французьких алхіміків у царину естетики?..

4. Цей жанр в Україні давно вже втратив будь-яку актуальність з огляду, передусім, на відсутність реальної свободи слова та, з другого боку, пов’язаний із помітною читацькою втомою від тієї ж нібито свободи слова. А ще існує всім відома залежність від грантів і гонорарів, що й демонструють з неабияким завзяттям вітчизняні автори. Але не хочеться наразі про сумне.

5. З перекладами так само непросто. Перекладів художніх творів щороку нібито видається дедалі більше, вони навіть структуруються у відповідні видавничі серії тощо. Якби минулого року переклали “Улісса” Д.Джойса або “Тропік Рака” Г.Міллера чи “Мангеттен” Д.Дос Пассоса або видавництво “Критика” нарешті видало б давно обіцяні твори Т.С.Еліота, я б не вагався з визначенням найліпшої книги. Але сьогодні перекладаються здебільшого автори певної хвилі, певних чуттєвих реєстрів, чиєсь приватної любові, як-от збірка оповідань Б.Грала “Вар’яти” / Передм. і пер. Ю.Винничука, післямова А.Качоровського (Л.: Класика).

У той час як в Україні такими гіперпопулярними є феміністичні студії, французька письменниця Поль Констан цілковито розвінчує ці шабаші ображених долею жінок у романі “Відвертість за відвертість”. Сер. “Сучасний французький жіночий роман” (К.: Факт), пояснюючи на прикладах своїх героїнь, що таке гендер і що спільного він має, скажімо, з поняттям “щастя”.

Варто, мабуть, згадати і найвідоміший роман П.Зюскінда “Парфуми”, виданий харківським “Фоліо”. І хоча на титулі стоїть 2002 рік, до читача ця книжечка потрапила, здається, лише минулого року.

Першість у цій номінації віддам дещо старомодному, як на сьогодні, письменнику **Клоду Сімону** та його пречудовому тому вибраних творів **“Дорога Фландрії. Зоосад”**. Сер. **“Лауреати Нобелівської премії”** (К.: Юніверс). А поруч згадаю твір ще одного лауреата Нобелівської премії – роман **“Засліплення” Еліаса Канетті** (К.: Юніверс).

Михайло Стрельбицький (Вінниця):

1. Довго вагався з таким вибором, бо, перечитавши все, що міг, особливих оригінальностей з-поміж віршованих книг 2003-го не знайшов. Натомість самореклами там же ж не бракує: так що й анотація однієї справді вартої уваги збірчини, проголошуючи автора “чи не єдиним істинним продовжувачем традиції Тараса Шевченка”, замовчує суттєве: йдеться хіба що про єдиний з тієї традиції мотив... Отже, хоча й не хотілося створювати прецеденту “самопрославляння”, назву свій власний **“Місячник Росії”**: **Вірші (рос.) Вінниця: ПП “О.Власюк”**, малотиражний з-поміж малотиражних, бо він,

врешті-решт, став для автора своєрідним інструментом дослідження Валуєвської Культурної Зони (вона ж — КВН: Культурна Валуєвська Нива). З'ясувалося: ув означеній Зоні існує інформаційне українське гетто, а вже в ньому — *гетто семантичне*. Та й таке тісне, ущільнене таке, що й російськомовність мус' виходити не з добра, не від добра тільки...

2. Юрко Покальчук. Шабля і стріла: Роман, повість, оповідання (Х.: Фоліо).

Поволі, але все переконливіше трансформує Юрко Покальчук авантюризм власної природи в жанрово-стильові параметри неафішовано авантурної прози. Такої потрібної українству нині! Залишається хіба що з'ясувати: чим є для п. Юрка (тут я майже перефразую І. Вишенського в його опосередкованій через старницю Домнікію полеміці з Юрком Рогатинцем) анована-рекламована “густа еротика”: комерційним доважком? запізнолю “терра інкогніта” постсоцреаліста? глибинною потребою душі? Можливо, те якимось і з'ясуємо в осяжному майбутньому, простежуючи, зокрема, як місце *реалізму соціалістичного* заступав *реалізм генітальний*... Наразі констатуємо: дівочі “підштанці” п. Юркові цілого світа не застують. Як і авантюризм у фабулах та світогляді персонажа не застує лакун поетичного в цьому далекі не поетичному, за Ю.Покальчуком, світі.

3. В літературознавстві академічному — збірка статей Валентини Соболев “12 подорожей в країну давнього письменства” (Донецьк: Східний видавничий дім).

У літературознавстві науково-популярному — монографія Петра Сороки “Докія Гуменна: Літературний портрет” (Тернопіль: Арій).

Валентина Соболев яскраво поновлює жанр тематичних збірок статей. Статті академічні, з численними посиланнями, але й чіткою щораз акцентуацією дециці власної новизни погляду, певних акцентів...

П.Сорока вочевидь “дійшов свого зросту та сили” у тому літпортретному жанрі, що його окремими заробітчанськими зразками сам бідкався в останніх своїх “денниках”. Простими словами, розлогим цитуванням відтворює він особу, побут життєвий та літературний, відтак же й семантичний контекст своєї героїні. Так що й феміністичного аспекту життя — життя Докії Гуменної несамохить торкається переконливо.

4. Нерви ланцюга: 25 есеїв про свободу. Вид. 2-е, змін. і доп. / Відпов. за вип. С.Васильєв (Л.: Глобус).

Хоч як би хто з нас ставився до “Столичних новостей”, але Сергій Васильєв здатний аж на отакі в них проекти: 25 з-поміж найвідоміших письменників, культурологів, публіцистів надихнути одним ключовим словом-темою! Книжка, либонь, варта бути перекладеною на багато інших мов. Яко живий досвід буцімто посттоталітарного “вкушання” оної свободи. С.Васильєву ж при цій okazji побажаємо нових подібних проектів. Як на мене, то нині притьмом проситься аналогічний томик на ключове слово “Власність”. Там, сподіваюсь, не обійшло би без аналізу явищ приватизаційних, у т.ч. й у сферах позаматеріальних.

5. Джон Фаулз. Арістос (Вінниця: Тезис). Пер. з англ. Віктора Мельника.

Єдина філософська праця англійського романіста — класика інтелектуальної прози ХХ ст. (до речі, уже визнана кращою в номінації “Сучасна філософія” експертами такого авторитетного видання, як “Книжник-review”) у багатьох аспектах прочитується напрочуд актуально стосовно суспільної нашої ситуації початку століття ХХІ. Передовсім маю на увазі фаулзівську концепцію монетаризації сфери духовного життя та насолод, концепції “ніхтовості” (комплекс Немо) та аргументований розподіл інтелектуалів на власне інтелектуалів і тих, кого він пропонує називати “візуали”, — поціновувачі переважно відеоряду, завсідники презентацій, стилісти, для яких зміст — другорядний...

Дмитро Стус:

1. Тарас Федюк. Таємна ложа: нова книга віршів (Л.: Кальварія) і Василь Герасим'юк. Була така земля: Вибране (К.: Факт).

2. Галина Пагутяк. Писар східних воріт притулку. Сер. “Fest проза” (Л.: Піраміда); Галина Пагутяк. Захід сонця в Урожі. Сер. “Українська модерна проза” (Л.: Піраміда); Юрій Винничук. Мальва Ланда. Сер. “Fest проза” (Л.: Піраміда).

3. Григорій Грабович. До історії української літератури: Дослідження, есеї, полеміка (К.: Критика).

4. Петро Шелест: “Справжній суд історії ще попереду”: Спогади, щоденники, документи, матеріали (К.: Генеза).

5. “Окрушина сонця”: Антологія кримськотатарської поезії XIII–XX століття. Сер. “Джерела духовності” (К.: Гол. спец. ред. л-ри мовами нац. меншин України). Кримськотатарською, українською мовами.

Людмила Таран:

1. Василь Стус. Палімпсест (К.: Факт).

2. Оксана Забужко. Сестро, сестро (К.: Факт).

3. Віра Агеєва. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму (К.: Факт).

4. Ханна Арендт. Між минулим і майбутнім (К.: Дух і Літера).

Сергій Яковенко:

1. Кращими поетичними книжками минулого року треба визнати, на жаль, не добірки сучасних поетів, а вдалий вибір із класики: “Велика гармонія” Богдана-Ігоря Антонича (К.: Веселка, перевид. з доп. та передм. Д.Павличка) та “Палімпсест: Вибране” Василя Стуса (К.: Факт).

2. Юрій Андрухович. Дванадцять обручів (К.: Критика). Називаю цей роман, незважаючи на море критики, що встигла вже вилитись на нього. Мені здається, Андрухович мав пережити щось на зразок кризи чи роздвоєння між собою як письменником і неблаганним читацьким очікуванням, яке висіло в повітрі після його відомої трилогії і ампула першого номеру. Поважаю цього митця за те, що він прагне залишитись собою.

3. Віра Агеєва. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму (К.: Факт). Це класика. Поза всякою конкуренцією. Вищий пілотаж інтерпретації літературного твору. Власне майстерності інтерпретації треба було б повчитись у Віри Агеєвої західним теоретикам фемінізму.

5. Переклад з англійської Віктора Шовкуна “Енциклопедія постмодернізму” (К.: Основи). У багатьох своїх фрагментах (зокрема, в статті “Мова” та ін.) ця книга здається просто неможливою для перекладу. Для Віктора Шовкуна нічого неможливого немає. Пригадується фраза, яку сказав Шон Конері у фільмі “Пастка”: “It’s impossible, but doable”.

Олександр Яровий:

1. Хочу відзначити поетичну збірку Анатолія Мойсієнка “Спалені камені” (Вінниця: Нова книга). Традиційний (у даному випадку) “невізуальний” Мойсієнко залишається замисленим ліриком нашої маломислячої доби, коли справжнім новаторством стає вміння зрозуміло й вичерпно висловити “просте” людське почуття.

2. “Людина – метафора Бога”, – пише тернопільський науковець-філолог і прозаїк Петро Сорока в мозаїчному спостереженні-деннику “Рік подвійних райдуг” (Тернопіль: Джура).

Це безсюжетна есеїстична проза. Манерою вона дуже виділяється із загальної тканини сучасного прозописання, коли автори в гонитві (найчастіше грубій і все одно безнадійній) за “цікавістю” поголовно, від юних з пушком під носом до сиволисоголових, потрясають убогим набором: секс, жах, кримінал. В Україні мало філософів. П.Сорока не боїться зажити “слави небагатьох” – тих письменників-мислителів, які думають і вчать думати...

3. **Логвиненко Олена “Дзвін тиші” (К.: Вид.центр “Просвіта”).** Книга діалогів із майстрами слова: Чілачава, Медвідь, Мушкетик і Дрозд, Голобородько, Пашковський і ще, ще... Постає цікава картина літпроцесу. Принагідно звертаю увагу й на впорядковану О.Логвиненко книжку з архіву свого батька — “До останнього патрона...” (Це — поза рейтингами: просто читаєш із хвилюванням ті спогади та міркування про письменників і літературу, від подібних яким ти встиг відвикнути, стрічаєш виклад, якого не знають учні та студенти, бачиш старомодну залюбленість у слово, якої вже й не дуже стрінеш між наших численних науковців...).

4. Публіцистика солдата і письменника **Олександра Сизоненка “Не вбиваймо своїх пророків! (Книга талантів)” — К. і Біб-ка ж. “Дніпро”** видана в серії “Життя видатних людей”. Розвиваючи думку автора, скажу — це про тих майстрів, чиє слово впізнаємо без називання прізвищ. Стиль, звичайно, емоційний, імпресіоністичний, “сизоненківський”. Це публіцистика + мемуаристика, яка справді зацікавить читача. Не страхають 892 сторінки. Головний герой збірний — людина мистецтва... Колоритний Хемінгуей Сизоненка на сторінках одного нариса каже, що у 55 років щезли навіть надії пропити запізнілу Нобелівку — нема ні друзів, ні сил. Це Хемінгуей Сизоненка, не гарантовано автентичний — але до чого він цікавий! Навіть якщо цього не говорив... (Добре вже те, як на мене, що тут він не “Гемінгвей”!). Письменник пише так, як вірить і думає, а це зараз ще рідкісніша дивовижа, ніж у радянські часи. Модні теми та гроші, на мою думку, зашкодили літературі згубніше від комунізму. Але більшість звикла вдавати, що цього не помічає.

Від редакції: Найкращі книжки 2003-го

(за підсумками проведеного опитування):

- I. Поезія
  1. **Василь Стус. Палімпсест: Вибране (К.: Факт); Тарас Федюк. Таємна ложа (Л.: Кальварія).**
  2. Василь Герасим'юк. Була така земля (К.: Факт).
  3. Олег Лишега. Снігові і вогню (Івано-Франківськ: Лілея-НВ).
- II. Проза
  1. **Галина Пагутяк. Писар східних воріт притулку (Л.: Піраміда).**
  2. **Юрій Винничук. Мальва Ланда (К.: Піраміда);**
Юрій Андрухович. Дванадцять обручів (К.: Критика).
  3. **Сергій Жадан. Біг Мак (К.: Критика).**
- III. Літературознавство і критика
  1. **Микола Зеров. Українське письменство (К.: Основи).**
  2. **Олег Ільницький. Український футуризм. 1914–1930 (Л.: Літопис);**
Євген Нахлік. Доля — Los — Судьба: Шевченко і польські та російські романтики (Л.: Львів. відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України).
  3. **Наталя Шумило. Під знаком національної самобутності: Українська художня проза і літературна критика кінця XIX — поч. XX ст. (К.: Задруга).**
- IV. Публіцистика
  1. **Микола Рябчук. Дві України: реальні межі, віртуальні війни (К.: Критика).**
  2. **Нерви ланцюга: 25 есеїв про свободу. Вид. 2-е (Л.: Глобус).**
  3. **Олена Логвиненко. Дзвін тиші: Українська література наприкінці другого тисячоліття в діалогах з письменниками (К.: Просвіта).**
- V. Художній переклад
  1. **Пер. Ю.Винничука — Богуміл Грабал “Вар’яти” (Л.: Класика).**
  2. **“Окрушина сонця”: Антологія кримськотатарської поезії XIII–XX століття (К.: Гол. спец. ред. л-ри мовами нац. меншин України).**
Вітаємо переможців нашого конкурсу!

В.Л.

Слово і Час. 2004. №6